

Sumqayıt hadisələri 1988

Dövri mətbuat 1996-cı il

Mündəricat

❖ Səkkiz il nə tez keçdi ?	S. 2
----------------------------------	-------------

Səkkiz il nə tez keçdi ?

27-28 fevral günlərinə müxtəlif qiymətlər verilib. Onu ermənilər özlərinə qarşı soyqırımı, sapı özümüzdən olan baltalarımız “ictimai asayişin pozulması”, “böyük qardaşlarımız isə ekstremist qüvvələrin hərəkəti” hesab etmişlər. Əslində isə imperiya paytaxtından, Kreml tərəfindən hazırlanan ermənilərin əli ilə, ən başlıcası özümüzkülərin maymaqlıqları sayəsində həyata keçirilən bu qırğın düşmənlərimizin öz çirkin məqsədləri üçün hazırladıqları böyük planın kiçik bir hissəsi idi. Bu, “Böyük Ermənistan” yaradılması planının həyata keçirilməsi üçün növbəti cəhd, Azərbaycanın dilbər güşəsi olan Dağlıq Qarabağın Ermənistanla birləşdirilməsi yolunda atılan növbəti addım idi. Sumqayıtlılar o günləri yaxşı xatırlayırlar. 27-28 fevral günlərini yaşayan şəhər əhalisi bir gün sonra daha ağır vəziyyətlə üzləşməli oldu. Bu, imperiyanın ermənipərəst qüvvələrinin iç üzünü açdı. Həmin gün xüsusi təlim görmüş ağır sovet hərbi texnikası silahsız və günahsız əhalinin üstünə hücum etdi. 5 nəfər gənc sumqayıtlı hərbi texnikanın tırılları altında qalaraq həlak oldu.

Onlar – Vəkil Kərim oğlu Babayev, Cəmpolad Məhiyyəddin oğlu Orucov, Dadaş Balaş oğlu Xudatov, Yaşar Nəsrəddin oğlu Qasimov və Surxay Valeh oğlu Əliyev idilər. SSRİ Ali Məhkəməsinin hökmü ilə güllələnməyə məhkum olunmuş Əhməd İman oğlu Əhmədovun adı isə bu siyahıya xeyli sonra düşdü.

SSRİ Prokurorluğunun bir qrup əməkdaşı Sumqayıta gəldi, yüzlərlə günahsız gənc həbs edildi. Onlardan biri də xovlu iplik fabrikinin fəhləsi, 1964-cü ildə Sumqayıtda yoxsul ailədə anadan olmuş Əhməd Əhmədov idi. O, Sumqayıt hadisələrinin təşkilatçılarından biri kimi qələmə verilmişdi. Sonralar Əhməd Moskvada ən ağır cəzaya- ölümə məhkum edilmişdi.

Bütün bunlar əlbəttə, erməni millətçilərini razı salmırdı. Onlar bəd əməllərini həyata keçirmək üçün minbir oyuna girirdilər. Erməni millətçiləri dünyanın hər yerinə səs- küy salaraq xəbər verdilər ki, guya sumqayıtlılar çox “məzlum və yazıq erməni” xalqına qarşı qəddarlıq edib, kütləvi qırğın törədiblər. Ermənilər Moskvada imperiyanı idarə edən M. Qorbaçovu və onun əlaltılarını Sumqayıt hadisəsinə siyasi qiymət verməyə məcbur edirdilər.

1988- ci ilin ağır repressiya dövrü başlandı. Sapı özümüzdən olan baltalar fəallaşdılar. Günahsız adamlar işgəncələrə, cəzalara məruz qaldılar. Bir çox səriştəli mütəxəssislər işdən götürüldü. Xalqın qəzəbinə cavab olaraq nəhayət, bir neçə il keçdikdən sonra Sumqayıtda baş vermiş hadisələrlə əlaqədar məhkum olunmuş şəxslərin bağışlanması və onların üzərindən məhkumluğunun götürülməsi haqqında respublika prokurorluğu qərar qəbul etdi. Xüsusi komissiyanın respublika prokurorluğu üçün hazırladığı sənəddə göstərilirdi ki, fevral hadisələri ilə bağlı keçmiş SSRİ prokurorluğunun istintaq qrupu Sumqayıtda baş vermiş iğtişaşlar üzrə təhqiqat, ibtidai istintaq və məhkəmə istintaqı zamanı qeyri –obyektivliyə yol vermişdir. İstintaq aparılarkən zorakılıq, hədə -qorxu və digər qanunsuz üsullar tətbiq olunmuş, bir sıra hallarda vətəndaşlara qarşı əsassız ittihamlar irəli sürülmüşdür.

Sumqayıta yeridilmiş imperiya hərbi hissəsi , zabit və əsgərlərinin törətdikləri cinayətlərə hüquqi qiymət verilməmişdir. Fevral hadisələrindən sonra Sumqayıt Şəhər Xalq Məhkəməsi də mərkəzin tam təsiri altında olmuşdur. Məhkəmədə baxılmış 427 işin qanuniliyi yoxlanılarkən müəyyən edilmişdi ki, 414 iş üzrə inzibati məsuliyyət qanunsuz tətbiq edilmişdir. Bəli, Sumqayıt hadisələrinin başvermə səbəbləri, faciəli günlərdə və bundan sonra da sumqayıtlılara qarşı yönəldilmiş cəza tədbirlərinin əsl

məqsədi gün kimi aydın idi. Lakin Sumqayıt hadisələrinə qiymət vermək üçün adi təşəbbüs belə göstərilirdi.

Nəhayət, illər keçsə də fevral faciəsinin qurbanlarına şəhidlik statusu verilmişdir. Amma bu faciə ilə əlaqədar nə qədər açılmamış qaranlıq səhifələr var. Əminik ki, tezliklə Sumqayıt hadisələrinə də siyasi qiymət veriləcək, əməkçilər şəhərinin sakinlərinin məruz qaldıqları mənəvi, cismani əzablar üçün bilavasitə cavabdehlik daşıyan namərdlər müəyyən edilib öz layiqli cəzalarını alacaqlar. Onda Sumqayıtın şəhid olmuş övladlarının da ruhu şad olacaqdır. Onlarla tanış olun:

1. *Dadaş Balaş oğlu Xudatov*-1942-ci ildə Masallı rayonunda anadan olmuşdu. Sumqayıt boruyayma zavodunda fəhlə işləyirdi. Əməkçi ailəsində böyümüşdü. Dörd övlad atasıydı. Qanlı fevral axşamı gecə növbəsindən çıxandan sonra evə gəlmiş. Yolda görür ki, bir cavan oğlanı maşın vurub. İstəyir ki, onu yoldan kənara çıxarsın ki, bu cavan oğlanın hec olmasa meyidi ələ gələn olsun. Elə oğlanı təzə yoldan çıxarırmış ki, uzaqdan gələn bir "BTP" onu altına alır.

2. *Vəkil Kərim oğlu Babayev*-1940-cı ildə Masallının Sıqdaş kəndində doğulmuş, uşaqlıq illərini təbiətin bu füsunkar guşəsində keçirmişdi. Şəhərimizin müxtəlif müəssisə və təşkilatında çalışmış, halal zəhməti ilə dolanmışdır. Axırıncı iş yerində-Məişət kimyası zavodunda kollektivin dərin hörmətini qazanmışdı. Dörd oğlunun və üç qızının gözünü yolda qoydu. Sumqayıt hadisələrində qətlə yetirildi.

3. *Surxay Valeh oğlu Əliyev*-1971-ci ildə Sumqayıtda anadan olmuşdu. Ağına belə gəlməzdi ki, bir gün o imperiya tanklarının tırtılları altına düşəcək, 17 yaşında həyatla vidalaşacaq. Anası Kübra xala oğlunun fevral hadisələrində əlindən getməsini yana-yana danışır. Deyir ki, öz əlimlə məktəbə yola saldım. Düz 13 gün gözlərimiz yollara dikildi. Axtarmadığımız, soraqlamadığımız yer qalmadı. 14-cü günü onun meyidini Respublika xəstəxanasından tapdıq.

4. *Natiq Yadulla oğlu İsgəndərov*-1965-ci ildə İmişli rayonunda dünyaya göz açmışdı. Orta məktəbi bitirdikdən sonra hərbi xidmətdə olmuşdu. 1986-cı ilin noyabrında Sumqayıt evtikmə kombinatında rəngsaz kimi əmək fəaliyyətinə başlamışdı. İnşaat Mühəndisləri Institutunun axşam şöbəsində III kursda oxuyurdu. Natiq faciəli fevral günündə bütün dünyada azadlıq keşikçisi kimi tanınmış sovet ordusu əsgərləri tərəfindən qətlə yetirildi. Arzuları ürəyində qaldı.

5. *Canpolad Məhiyəddin oğlu Orucov*-1965-ci ilin fevral ayının 15-də Sisyan rayonunda dünyaya gəlmişdi. Ailələri qərribə bir hadisənin ucbatından Saray qəsəbəsinə üz tutmuşdu. Hadisə belə olmuşdu. Evin böyük oğlu yeddinci sınıfdə oxuyarkən bir Novruz axşamında təsadüfən quş tufəngi ilə bir erməni uşağını öldürmüşdü. Məhkəmə yeddinci sınıfdə oxuyan uşağa doqquz il iş kəsmişdi. Bu hadisədən sonra kənddə qalmaq olmazdı. Ana balalarını da yığıb Azərbaycana üz tutmuşdu. Neft Kimya Institutunun III kurs tələbəsi idi. Sumqayıt hadisələrində ömrü yarımçıq qırıldı.

6. Əhməd İmani oğlu Əhmədov-1964-cü ilin sentyabrın 29-da Sumqayıtda doğulmuşdu. 5 sayılı məktəbdə təhsil almışdı. Boruyayma və alüminium zavodlarında işləmişdi. Bir ay idi ki, xovlu iplik fabrikində əmək fəaliyyətini davam etdirirdi. O, 1988-ci ilin məlum fevral hadisələrində sübutsuz-filansız məhkəməyə cəlb olundu. Həmin ilin noyabr ayının 18-də Moskvada SSRİ Ali məhkəməsinin hökmü ilə ən ağır cəzaya-güllələnməyə məhkum edildi.

